

Lene Kühle: *Moskeer i Danmark – islam og muslimske bedesteder.*

Højbjerg: Forlaget Univers 2005. 217 sider.

Det er en god og vigtig bog, Lene Kühle har forfattet. Bogen, der er endnu et konkret resultat af *Det Danske Pluralismeprojekt*, der som mål har at kortlægge religiøse og spirituelle grupper i det nu multi-religiøse Danmark, er en omhyggelig og grundig empirisk registrering af de ca. 115 moskeer, der i foråret 2005 er virksomme i landet som helhed. Kapitel 1 giver en præsentation af nogle af de synspunkter, der har tegnet og præget debatten om islam i Danmark, siden islam som følge af familiesammenføringerne fra midten af 1970'erne blev synlig. Kapitel 2 redegør for forholdet mellem den danske stat og de forskellige muslimske grupper, og afdækker hvilke muligheder de enkelte grupperinger har for at få en imam til landet. Det fremhæves side 34, at vanskelighederne ved at få imamer til landet opleves som diskrimination, et forhold der også har gjort sig gældende, når lokale grupperinger har forsøgt at erhverve byggegrunde til moskeer. I kapitel 3 giver forfatteren et bud på, hvem der overhovedet kan betragtes som muslim og giver i forlængelse heraf et skøn over antallet af muslimer bosat i Danmark, og det er faktisk ikke så let, som det måske umiddelbart lyder. Kapitlet præsenterer også undersøgelser af, hvorledes muslimer definerer sig selv og deres religiøsitet, eksempelvis i oversigten side 47, hvor det forklares, at 30% beskriver sig selv som meget religiøse, 30% beskriver sig selv som meget lidt religiøse og 40% beskriver sig selv som ”moderat” religiøse. Der

gøres ikke forsøg på at præcisere, hvad der ligger i betegnelserne. Derimod er der en gennemført argumentation for den efterfølgende analytiske opdeling af muslimske grupperinger i Danmark. Kapitel 4 forklarer om moskeen og om dens betydning i den muslimske verden, der informeres om muslimske autoriteter (ulamaen) og i de følgende kapitler præsenteres henholdsvis de sunni-muslimske (kap. 5 og 6) og de shia-muslimske moskeer (kap. 7). Kapitel 8 redegør for imamerne i Danmark, og i kapitel 9 samler forfatteren trådene i en række konklusioner.

Moskeer i Danmark – islam og muslimske bedesteder er baseret på samtaler og interview med repræsentanter for de eksisterende moskeer i det muslimske miljø i Danmark. Forfatteren har aflagt besøg i alle moskeerne, har ført samtaler og diskussioner med aktive medlemmer af de lokale og/eller landsdækkende foreninger, der står bag moskeerne og på den måde tilvejebragt den viden og den indsigt, bogen giver videre til læseren. I den samlende konklusion fremhæves det side 180 med rette, at moskeerne i Danmark ”er langt fra at være et fremmedelement: Moskeerne er institutioner i Danmark og indgår i dagliglivet i Danmark på forskellig måde”.

Den omhu, der er lagt for dagen i indsamlingen af det empiriske materiale, er prisværdig, og enhver, der er interesseret i emnet, har med bogen i hånden mulighed for selv at henvende sig til de forskellige moskeer for dér at indhente yderligere oplysninger om dette eller hind, og det meget store og omfattende arbejde, der er lagt for dagen, fortjener uforbeholden anerkendelse. Jeg har dog principielle indvendinger mod den analytiske sy-

stematik, der flere steder i bogen gøres gældende. Kühle introducerer således begrebet *organisationsmoske* (side 84ff). Det er der god mening i, men efter mit skøn blandes organisationer og bevægelser flere steder grundigt sammen. Efter min bedste overbevisning er den saudiske *Muslim World League* ikke en bevægelse, men en statslig styret og statslig funderet organisation – helt på linie med den tyrkiske *Diyanet*. Derfor betegnes den også som sådan side 98. På samme måde udgør den pakistanske gruppe *Minhaj ul-Qur'an*, den tyrkiske gruppe *Milli Görüs* og den libanesiske gruppe *Ahbash* heller ikke organisationer – uanset det forhold, at grupperne naturligvis er organiseret i et lokalt nationalt såvel som et transnationalt netværk. Efter min vurdering bør de her nævnte tre grupper betegnes som bevægelser på linie med de bevægelser, Kühles undersøgelser i øvrigt har lokaliseret – *Süleymanci* og *Jama'at Tabligh*. Religionssociologisk repræsenterer de to kategorier forskellige ting, og jeg deler ikke de argumenter, der ligger til grund for opdelingen. Der er efter min vurdering uhensigtsmæssige unøjagtigheder i forbindelse med definitionen på flere begreber. Ayatollah er ikke en ærestitel (side 73), men en titel shia-muslimske lærde tilkendes af andre ayatollaher, når de har affærdiget en afhandling, der dokumenterer, at de behersker de metodiske og analytiske færdigheder, der skal til for at gennemføre en analyse af et givet spørgsmål – i øvrigt ofte stillet af en person, der allerede er ayatollah. Af samme grund skal en ayatollah heller ikke anerkendes af lægfolk, som det hævdes side 140. Det er derfor heller ikke i egenskaben af at være *mudjtahid*, at ayatollaher i Irak og Iran

udvælges som forbillede af shia-muslimer bosat i eksempelvis Danmark. Den religiøse praksis er knyttet til dogmet om den enkelte shia-muslims pligt til at vælge en *mardja' al-taqlid*, et forbillede til efterfølgelse (side 73-74). Forklaringen af shia-muslimernes brug af bedesten side 141 er også upræcis. Bedestenen sættes ikke fast i panden, men lægges foran den bedende.

De her anførte forbehold ændrer imidlertid ikke ved det forhold, at Lene Kühle med bogen har leveret et grundigt og solidt stykke religionssociologisk arbejde, som mange af os i årene fremover vil drage stor fordel af. Jeg er overbevist om, at mange vil få stort og givtigt udbytte af bogen. Det tjener både Lene Kühle og *Det Danske Pluralismeprojekt* til ære, at undersøgelsen blev gennemført. En uforbeholden og stor tak for det!

Jørgen Bæk Simonsen, lektor
Carsten Niebuhr Afdelingen, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier
Københavns Universitet